

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO

**Čišćenje knjiga kao metoda provođenja cenzure u Nezavisnoj Državi
Hrvatskoj**

Diplomski rad

Mentorica: Ana Barbarić

Studentica: Iva Mostovac

Zagreb, 2015.

Sadržaj:

1. Uvod
2. O cenzuri
  - 2.1. Definicija i povijest cenzure
    - 2.1.1. Preventivna cenzura
    - 2.1.2. Suspenzivna cenzura
    - 2.1.3. Autocenzura
3. Cenzura u Nezavisnoj državi Hrvatskoj (1941.-1945. god.)
  - 3.1. Zakoni i odredbe o tisku i kontroli tiska u NDH
  - 3.2. Kontrola tiska Državnog izvještajnog i promičbenog ureda i Glavnog ravnateljstva za promičbu
  - 3.3. Državno tajništvo upozorenje školskim knjižnicama (1941.)
  - 3.4. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine
4. Primjer ispravljanja na romanu *Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog posljeratnog života* Milana Begovića
5. Zaključak

Literatura

1. Uvod

Ništa ne može pokvariti čovjeka kao loša knjiga. Kao zmija otrovnica uvlači se u domove, prati čovjeka u šetnji i na putovanjima, slijedi ga na radnom mjestu, čeka ga iza svakog ugla, uvijek spremna da ga navede na prevratničke misli, na blud i pokvarenost. Puni mu glavu buntovnim mislima, sije sumnju i mržnju prema državi, vjeri i vladajućoj ideologiji. Ništa što je tijekom povijesti stvorio ljudski rod nije imalo tako kobne posljedice kao pisana riječ, jer je u knjigama, novinama, časopisima, lecima i drugoj tiskanoj građi skupljeno sve najgore što je pokvarena mašta i bolesni ljudski um smislio. Čovjek je prema toj napasti koja se zove knjiga nerjetko potpuno bespomoćan. Tko može odoljeti utjecaju pisane riječi koja se uporno reklamira kao nosilac znanstvenog i tehnološkog napretka, kao izvor nadahnuća, umjetničkog užitka, uljuđenosti i humanosti? Kako odoljeti sirenskom zovu knjige koja vam se gura u ruke od prvog djetinjstva do najdublje straosti, pa i do posljednjih trenutaka života na ovome svijetu?¹

Ovaj ulomak iz Stipčevićeve knjige savršeno opisuje opasnost u glavama vladajućih koju su osjećali od knjige. Taj strah od utjecaja knjige na narod, na „maloga čovjeka“ glavni je razlog cenzure knjiga, novina, časopisa i ostalog pisanog sadržaja dostupnog narodu. Nepoćudne knjige se zabranjivalo, uništavalo i ispravljalo, a njihovi autori često su snosili drastične posljedice.

Ovaj će se rad usredotočiti na čišćenje knjiga kao metode provođenja cenzure, u razdoblju Nezavisne Države Hrvatske od 1941. do 1945. godine. Cilj je pojasniti pojam cenzure, objasniti metodu čišćenja knjiga kao jednu od metoda cenzure i prikazati je na primjeru romana *Giga Barićeva* Milana Begovića.

---

¹ Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru: iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994. str.5

2. O cenzuri

2.1. Definicija i povijest cenzure

Cenzura je službena kontrola javnih publikacija (novina, knjiga), kazališnih djela, filmova, radio emisija, tv-emisija itd., da bi se spriječilo objavljivanje ili propagiranje nečega što vrijeđa javni poredak, moral, što je štetno po interese države, vladajuće klase i privilegiranih krugova, što dovodi u opasnost u uspjeh ratnih ili diplomatskih napora itd.²

Cenzura u ovom kontekstu seže još u antičku Grčku gdje je filozof Sokrat bio pogubljen zbog svojih uvjerenja koja su „kvarila mladež“ kako je tadašnja vlast procijenila. Sokratovi kolege Anaksagora i Protagora doživjeli su progone i zabrane svojih djela. Naziv od rimskog časnika **cenzora**, zaduženog za popisivanje imovine građana, radi razreza poreza u starom Rimu, prvi se put javlja u ediktu protiv kršćana 303. godine cara Dioklecijana, u kojem je naređeno da se sve kršćanske knjige predaju predstavnicima vlasti. Kasniji slučajev cenzure vezani su većinom uz Katoličku crkvu, koja je zabranjivala sve što nije bilo u skladu sa katoličkim naukom. Cenzura je išla do te mjere da je crkva izrađivala i izdavala popise zabranjenih knjiga. U srednjem vijeku učvršćivanjem organiziranog kršćanstva kao vjerskog i političkog sustava razvija se, tijekom V. i VI. stoljeća niz zakona o zabrani držanja određenih knjiga. U XVI. stoljeću Crkva počinje izdavati popise zabranjenih knjiga, godine 1571. papa Pio V. osniva kongregaciju Indexa koja popunjava i izdaje *Index librorum prohibitorum* (1559.-1966.) najimpozantniji spomenik cenzure.³ Knjige koje su se našle na popisu su bile uništavane, a njihovi autori progonjeni zbog krivovjersva i nerjetko kažnjavani smrću. Popis zabranjenih knjiga bio je redovito obnavljan do polovice 20. stoljeća.

Cenzura se najčešće djeli na tri tipa: **preventivnu, suspenzivnu i autocenzuru.**⁴

---

² Cenzura. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977. Sv. 2. Str. 45.

³ Cenzura. Proleksis enciklopedija. 2012. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2015-09-11)

⁴ Cenzura. Proleksis enciklopedija. 2012. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2015-09-11)

2.1.1. Preventivna cenzura

Preventivna cenzura kao jedna od najučinkovitijih metoda cenzuriranja koju crkvene i državne vlasti mogu provoditi, svodila se na pregledavanje rukopisa prije nego se isti pošalje u tiskaru. Prvi je takvu vrstu cenzure ustanovio nadbiskup Berthold von Henneberg u Mainzu svojim ediktom iz 1485. godine.⁵ Mnogi crkveni i državni vladari su kasnije došli do zaključka da je najlakše voditi borbu protiv knjige ako ona naikada ne ugleda svijetlo dana. Od 15. stoljeća nadalje nalazimo velik broj dekreta, bula i sličnih dokumenata kojima se traži da se rukopisi šalju na pregled prije tiskanja. Ali svi su ti dekreti bili lokalno ograničeni samo na ono područje kojim je određen knez- biskup vladao. Rimski pape dobro su znali da samo oni mogu izdavati naredbe koje će obvezivati sve kršćane, pa je zato papa Inocencije VIII. godine 1487. izdao bulu *Inter Multiplices* kojom se prvi puta uvodi crkvena preventivna cenzura za sve knjige bez obzira na njihov sadržaj.⁶ Ta papina bula izgleda nije bila dovoljna da se pisci pridržavaju reda, pa su sljedeći pape donosili slične bule. Papa Aleksandar VI. svojom bulom iz 1501. godine zabranjuje tiskanje knjiga bez prethodnog dopuštenja crkvenih vlasti.⁷ Papa Leon X. bulom *Inter sollicitudines* 1515. godine na Lateranskom koncilu, također zabranjuje tiskanje knjiga bez odobrenja crkvenih vlasti ali sada predviđa i kazne za prekršitelje zakona. Ovisno o težini kaznenog djela predviđena je kazna eksomunikacije, novčana kazna od 100 zlatnih dukata, zabrana rada tiskari na godinu dana, zapljena i spaljivanje naklade.⁸ Bezbroj drugih sličnih dekreta donosili su osim crkvenih vlasti i pojedini vladari, gradske uprave i drugi. Osnivane su mnogobrojne komisije sa zadatkom da pročitaju i pomno analiziraju tekst prije nego ga pošalju tiskarima. Mišljenje tih komisija tiskalo se u knjizi da bi i kupci znali da neće imati neugodnosti ako će čitati određenu knjigu. Strogost cenzorskih komisija posebno u 18. stoljeću dovela je do toga većina autora postala toliko oprezna i nije se upuštala u tiskanje tekstova za koje su unaprijed znali da bi komisije mogle odbiti. „Non licet de illis scribere, qui possunt proscribere“ (nije dopušteno pisati o

---

⁵ Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 375

⁶ Stipčević, Aleksandar. *O savršenom cenzoru: iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994. str. 10

⁷ Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 375

⁸ Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 375

onima koji te mogu progoniti)⁹ postalo je nepisano načelo kojeg su se mnogi pisci držali u strahu od neželjenih posljedica. Oni koji se nisu htjeli pokoriti kao što su Voltaire, Rousseau i mnogi drugi morali su računati na progonstvo, zatvor, zapljenu knjige i sl. U Francuskoj Napoleon poduzima niz drastičnih koraka protiv slobode tiska koju je francuska revolucija svečano proklamirala. Tako je jednim dekretom iz 1811. godine broj tiskara kojima je dopušten rad u Parizu sa 400 smanjen na 60.¹⁰ U isto vrijeme ojačao je rad u Carskoj tiskari čiji se rad strogo kontrolirao. 1810. godine Napoleon je osnovao Upravu za tisak i knjižare, tiskari su bili dužni prefekturi dostaviti sve podatke o knjizi koju su namjeravali tiskati. Nakon pada Napoleona nije se odmah promijenila politika državnih vlasti prema tiskarima. Ništa bolje nije bilo glede cenzure u drugim europskim zemljama. Preventivna cenzura bila je vrlo uobičajena pogotovo u prvoj polovici 19. stoljeća. Sredinom stoljeća mnoge države ublažavaju ili potpuno ukidaju svoje zakone o cenzuri. U Njemačkoj se cenzura tiska ukida 1848. godine, a u Francuskoj 1881. godine. Međutim sloboda tiska nikada se nije odnosila na sve vrste publikacija. Mnoge države donose zakone protiv opscenih knjiga koje su bile zabranjivane. Ipak svi ti zakoni o cenzuri, popisi zabranjenih knjiga nisu uspjeli onemogućiti njihovo tiskanje i raspačavanje. Mnoge zabranjene knjige prilično lako su se krijumčarile iz jedne države u drugu.

2.1.2. Suspenzivna cenzura

Ukoliko neko sumnjivo nedopušteno djelo izbjegne preventivnoj cenzuri i nekako dospije u javnost nastupa suspenzivna cenzura koja podrazumijeva cenzorske metode koje se primjenjuju nakon što je djelo već tiskano i distribuirano, a te metode sežu od zapljenu ili čak uništenje cijele naklade do zabrane čitanja takvih djela.

Prve popise zabranjenih knjiga tiskane u svrhu zabrane čitanja nepoćudnih djela tiskali su svjetovni vladari, ovi su prvi osjetili potrebu da zaštite svoju vlast tako što su popisivali što je u njihovoj državi dopušteno čitati, a što nije. Prvi takav popis tiskan je

---

⁹ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 375

¹⁰ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 477

već 1510. godine u sveučilišnom gradu Louvaunu u Belgiji po nalogu „Carskog Visočanstva“, a uskoro će se pojaviti slični popisi i u drugim europskim državama.¹¹

Pojava Martina Luthera i njegovih sljedbenika u Njemačkoj i goleme količine knjiga koje su tiskali, za posljedicu je imala pojavu popisa zabranjenih knjiga. Engleski kralj Henrik VIII. tiskao je 1526. godine prvi popis luteranskih knjiga kojima je bio zabranjen ulazak u zemlju. U Španjolskoj su sastavljani popisi knjiga koje se ne smiju posjedovati niti čitati od 1540. godine. Španjolci su bili jako marljivi u sastavljanju takvih popisa pa godine 1559. izlazi popis koji je izrađen po nalogu generalnog inkvizitora Španjolske Ferdinanda de Valdesa. 1583. i 1584. godine izlazi u dvije debele knjige popis koji je izradio generalni inkvizitor Gaspar Quiroga. U tom izdanju osim knjiga opasnih za sve kršćane, bilo je i onih koje su posebno ugrožavale španjolske čitatelje, kao što su židovske i muslimanske knjige. To nije posljednji takav popis u Španjolskoj. Posljednji popis koji je objelodanila inkvizicija izlazi 1790. godine.¹² Španjolsku su slijedile i ostale katoličke zemlje, ali Crkva je ocijenila da postojeći popisi nisu dovoljni i da treba sastaviti jedan popis koji će vrijediti za sve katolike. Papa Pavao IV. tiskao je prvi takav popis U Rimu 1557. godine¹³, ali nakon upozorenja papinih bliskih suradnika da je popis preoštara nije se raspačavao. Popravljen verzija tiskana je 1559. godine pod naslovom *Index librorum prohibitorum* (Popis zabranjenih knjiga). Iste godine popis je u Italiji i Francuskoj doživio nekoliko izdanja. Popis je sastavljen od tri djela. U prvom djelu se nalaze imena zabranjenih autora, čija se sva djela osuđuju i zabranjuju, u drugom djelu je popis pojedinih zabranjenih djela i autora, a u trećem su nepoznata zabranjena djela. I na kraju se nalazi popis tiskara koji su tiskali zabranjena djela. Ubrzo nakon što je popis izdan uvidjelo se da neće biti dovoljan i da ga treba konstantno nadopunjavati novim naslovima knjiga koje su neprestano izlazile. Tako je 1564. godine tiskano novo izdanje popisa u kojem se pojavljuju i Pravila koja je donio Tridentski sabor. Pravila su bila pretiskivana u svim izdanjima *Indeksa* sve do 1929. godine. U ovom izdanju *Indeksa* iz 1564. godine našla se i prva opća bibliografija *Bibliotheca Universalis* Konrada Gesnera jer je u bibliografiju uvrstio sva djela do kojih je mogao doći bez

---

¹¹ Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000. str. 192

¹² Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000. str. 193

¹³ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 377

obzira na mišljenja što ih autori zastupaju i vjeru kojoj pripadaju.¹⁴ Da bi mogli bolje pratiti i kontrolirati sve veću knjižnu proizvodnju Crkva je 1571. godine osnovala posebnu Svetu Kongregaciju za Indeks po nalogu pape Pija V. Ta će kongregacija ubuduće pripremati nova izdanja *Indeksa* sve do 1917. godine kada njezin zadatak oko Indeksa preuzima Kongregacija Svetog Oficija. Zanimljivo je da se u jednom *Indeksu* koji je tiskan 1744. godine našao i jedan popis zabranjenih knjiga iz 1655. godine i to zato što je bio manjkav, odnosno u njemu nisu bile popisane sve zabranjene knjige koje je inkvizicija zabranila. S vremenom Crkva je uvidjela da je posao oko sastavljanja Indeksa postalo nemoguće obavljati jer je broj knjiga koje je trebalo uvrstiti u popis postao prevelik. Zbog toga je na II. ekumenskom koncilu u Rimu 1966. zaključeno da se dalje ne objavljuju nova izdanja Indeksa. Posljednje od četrdesetak tiskanih izdanja izašlo 1948. godine.¹⁵ Kako je već spomenuto Katolička crkva nije jedina koja je sastavljala takve popise. Kada je politička moć Crkve počela slabiti, brigu oko sastavljanja popisa preuzeli su svjetovni vladari. Tako je austrijska carica Marija Terezija zaključivši kako postojeći popisi nisu dovoljni u borbi protiv opasnih knjiga osnovala 1753. godine Cenzorsku komisiju koja je izdala od 1754. do 1780. godine nekoliko izdanja popisa zabranjenih knjiga, koje građani Austrije pod prijetnjom visokih kazni ne smiju imati u svojim kućama.¹⁶ Među opasnim knjigama našla su se djela Voltairea, Diderota, Locka, Humea, ali i djela Lessinga, Wielanda i mnogih drugih njemačkih pisaca, našle su se tu čak i Goetheove *Patnje Mladog Wertheta*. Knjige koje su bile zabranjene u jednoj državi u drugoj su se mogle slobodno čitati zato tijekom 19. stoljeća izlazi mnogo lokalnih popisa. Potreba vlasti za izradom takvih popisa nije prestala ni u 20. stoljeću, iako je u novije vrijeme sastavljanje takvih popisa jako otežano iz jednostavnog razloga jer je broj knjiga koje bi se morale naći u takvom popisu postao prevelik. Ipak to nije spriječilo Nationalsocijaliste kada su 1933. godine preuzeli vlast u Njemačkoj da sastave popis nepoćudnih knjiga i nepoćudnih autora, koji je ugledao svjetlo dana 1936. godine.¹⁷ Taj popis bio je daleko od potpunog, pa su pokušali nadopuniti. 1939. godine izlazi drugo izdanje popisa, a sve do kraja 1944. godine izlaze mjesečni dodaci popisa. Na popisu su se našli pisci Heinrich Heine, Thomas Mann, Franz Kafka, Arthur Köstler,

---

¹⁴ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 385

¹⁵ Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str. 377

¹⁶ Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000. str. 198

¹⁷ Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru: iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994. str. 99

znanstvenici Albert Einstein, Sigmund Freud, Karl Marx i mnogi drugi. U fašističkoj Italiji sastavljači su imali sličnih problema pri sastavljanju popisa zabranjenih knjiga zbog velikog broja knjiga iz prošlog stoljeća koje Talijani ne bi trebali čitati, pa su se sastavljači popisa koji je izdan 1940. godine ograničili samo na one knjige koje su izdane neposredno prije dolaska fašista na vlast i u vrijeme njihove vladavine. Neke komunističke zemlje su popise objavljivale i prodavale u knjižarama kako bi svi znali koje su knjige nepodobne, kao što je to učinila Rumunjska objavivši nekoliko takvih popisa. Dok su druge komunističke zemlje nerado otkrivale da postoje takvi popisi. Nakon 1948. godine Sovjetskom Savezu takvih popisa više nije bilo, takvi „nepostojeći popisi“ bili su i njeugodniji jer niti jedan pisac nije mogao znati da li se i njegovo ime nalazi na popisu. U socijalističkoj Jugoslaviji isto tako nije bilo tiskanih popisa, ali su policajci dolazili u knjižnice sa svojim popisima i zahtjevali da se knjige odstrane iz fondova i njima predaju. S vremenom sastavljanje takvih popisa sve se više usavršavalo tako da je među povjerljivim članovima vlasti, urednicima novina i časopisa kolalo nekoliko vrsta takvih „nepostojećih popisa“.

Od svih načina uništavanja knjiga puku je oduvijek bio najomiljeniji način njihovo javno spaljivanje. U srednjem vijeku i prije slučajevi javnih spaljivanja bili su relativno rijetki jer je bilo malo djela koja su takvu pozornost zasluživala, ali pojavom tiska i masovne proizvodnje knjiga javna spaljivanja, obično na glavnom gradskom trgu bila su uobičajena i česta pojava. Gotovo u isto vrijeme dogodila su se dva spektakularna spaljivanja knjiga, u Španjolskoj je 1492. godine u Granadi spaljeno 80.000 knjiga, a u Italije je firentinski dominikanac Girolamo Savonarola, uzimao iz domova bogatih knjige i umjetnička djela i priredio spaljivanje na glavnom gradskom trgu 1497. godine. Savonarolu je firentinsko gradsko vijeće osudilo na smrt i spalilo ga zajedno sa svim knjigama koje je za života napisao, na istom trgu gdje je on spaljivao knjige 1498. godine.

Nijemac Martin Luther 1520. godine demonstrativno je bacio u vatru knjige kakanskog prava i papinsku bulu „Exsurge Domine“ kojom ga je papa osudio, i tim činom započeo jedno od najtužnijih razdoblja u povijesti knjige.¹⁸ U samoj Njemačkoj tijekom seljačkog rata 1524.-1525. godine seljaci su spalili puno knjiga jer su u njima

---

¹⁸ Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000. str. 272

vidjeli neprijatelja, zato jer je u knjigama bilo zapisano sve što je skrivilo njihov bijedan život. U Wettenshausenu su uništili samostansku knjižnicu u kojoj je bilo 1.200 knjiga. U katoličkim zemljama stradale su knjige samog Luthera, jer su smatrale posebno opasnim jer im je on autor. Inkvizicija u Veneciji 1548. godine pronašla je 1.400 luteranskih knjiga i od njih napravila dvije lomače, na Trgu sv. Marka i na mostu Rialto. U idućim godinama spaljivanja su česta i u drugim gradovima u Italiji. Dok su se crkvene vlasti brinule da na lomaču dospiju u prvom redu knjige koje su ugrožavale autoritet crkve, svjetovne su slale na lomače sve knjige protudržavnog sadržaja. Tako je djelo engleskog pjesnika John Milтона *Pro Populo Angelicano Defensio* iz političkih razloga spaljeno u Francuskoj 1652. godine i u Engleskoj 1660. godine. U Francuskoj je 1657. godine spaljeno djelo *Lettres a un Provincial Blaisea Pascala*. Francuzi spaljuju i mnoga Voltaireova djela. U isto vrijeme kao i u Europi i katolički misionari u Srednjoj Americi uništavali su i spaljivali knjige. Franjevac Diego de Landa odlučio je pokrstiti pokorene Maye, sustavno je uništavao njihove spomenike, a kada je otkrio gdje se skupljaju i čuvaju svoje knjige sve ih je spalio, tako je nestala knjižna kultura Maya. u idućim stoljećima, spaljivanje knjiga je uobičajeni način borbe protiv nepoželjnih knjiga, sve do 20. stoljeća. U totalitarnom režimima 20. stoljeća neprijateljske knjige trebalo je brzo i učinkovito ukloniti iz društva. najpoznatije spaljivanje knjiga u ovom stoljeću priredili su nacionalsocijalisti čim su preuzeli vlast u Njemačkoj.¹⁹ Plan za spaljivanje bio je izrađen u ožujku 1933. godine, a glavni izvršitelji bili su studenti i njihovi profesori. Na tisuće knjige je sakupljeno tijekom dva mjeseca, da bi u svibnju 1933. godine bile prebačene na trgove mnogih gradova diljem Njemačke i spaljene. Na lomačama toga dana gorjele su knjige Židova, socijalista, pornografske knjige, knjige homoseksualaca, anarhista, masona, pacifista i sve ostale ocijenjene suprotnima zdravom njemačkom duhu. Tom prigodom spaljene su knjige Ericha Kästnera, Ericha Maria Remarquea, Karla Marxa, Sigmunda Freuda, Thomasa Manna i brojnih drugih. I to nije bio kraj spaljivanja u Njemačkoj, Hitleru je bilo jako stalo do toga da ponovi spaljivanje u Austriji, pa je 1938. godine priređeno javno spaljivanje u Salzburgu. To spaljivanje knjiga u Njemačkoj i Austriji jedan je od najsramotnijih događaja u novovjekovnoj povijesti Njemačke i Europe.

---

¹⁹ Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000. str. 281

2.1.3. Autocenzura

Autocenzura kao relativno suptilan način cenzure, najpoželjniji je oblik cenzure za vladajuće jer stvara privid da cenzura uopće ne postoji. Ujedno je i najjednostavniji oblik cenzure jer ne zahtjeva nikakve cenzorske mjere kao kontrolu, prepravljanje ili zapljenu djela. To je način autorovog vlastitog prilagođavanja izvanjskom svijetu cenzure, gdje autor sam odlučuje hoće li djelo objaviti i da li će se u djelu pojaviti nepoželjan sadržaj. Na odluku autora obično uvelike utječe strah od eventualnih sankcija, potaknut represivnom atmosferom stvorenom od strane državne vlasti.

3. Cenzura u Nezavisnoj državi Hrvatskoj (1941.-1945. god.)

Nezavisna Država Hrvatska je nastala u II. svjetskom ratu na prostoru današnje Hrvatske i BiH, bez Istre, većeg dijela Dalmacije i otoka, gradova Zadra, Šibenika i Splita te Rijeke i dijelova Hrvatskog primorja i Gorskog kotara te Međimurja. Državu je u ime Ante Pavelića čelnika Ustaškog pokreta proglasio putem radija Slavko Kvaternik 10. IV. 1941. godine. Pavelić je s oko 200 ustaša iz inozemstva došao u Zagreb 15. IV. te je 16. IV. imenovao vladu u kojoj je obnašao dužnost premijera i ministra vanjskih poslova. Država nije bila međunarodno priznata izvan okvira ratom uvjetovane njemačke i talijanske utjecajne sfere. Iako je uspostava same hrvatske države, nakon sloma Kraljevine Jugoslavije, u hrvatskoj javnosti bila pozdravljena, već prvi koraci vlasti doveli su do širokog razočaranja takvom krnjom državom. Uz goleme teritorijalne gubitke u korist Italije, Pavelić je kao poglavnik uspostavio diktatorski represivni režim sa zabranom svih stranaka osim Ustaškog pokreta. Zatvoren je i vođa HSS-a Vlatko Maček, a ni Sabor nije djelovao. Pavelić je odmah proglasio rasne zakone te započeo progon Srba, Židova i Roma, kao i Hrvata koji su se protivili takvoj politici i zločinima režima. Nezadovoljstvo je rezultiralo pobunama te formiranjem snažnog antifašističkog pokreta, tako da je već 1942. godine vojska NDH

stavljena pod kontrolu komunista. Slom Italije i njezin prelazak na stranu Saveznika 1943. godine rezultira i Pavelićevim pokušajima prelaska NDH na savezničku stranu, ali taj prelazak uvjetuje Pavelićevo odstupanje pa on od pokušaja odustaje, zagovornike prelaska zatvara. Naposljetku kada su svi pokušaji za spas NDH propali Ustaška vlada 6. V. 1945. napušta Zagreb neposredno prije ulaska partizanskih snaga. Većina preostale ustaške i domobranske vojske, s izbjeglim civilima, dospjela je do Austrije, te se 15. V. 1945. predala britanskim vojnim predstavnicima, koji su ih zatim prepustili jugoslavenskoj partizanskoj vojsci. Pavelić je pobjegao drugim putem prešavši austrijsku granicu 8. V. 1945.²⁰

Mnogi su se Hrvati nadali da će stvaranjem NDH nestati potreba postojanja represivnog aparata na polju knjižne proizvodnje i čitanja, no ubrzo su se uvjerali da vrijeme cenzure još nije prošlo. Desetog travnja 1941. godine, na sam dan proglašenja NDH izvršni odbor Glavnog ustaškog stana donio je odluku da se obustavi izlaženje svih listova u državi dok od novih vlasti ne dobiju dopuštenje za daljnji rad. Glavni je ustaški stan donio odluku i da Ivo Bogdan preuzme sve tiskare, *Pressbiro*, novinsku agenciju *Avala*. Istog 10. IV. počeo je izlaziti dnevnik *Hrvatski narod*, a agencija *Avala* preimenovana je u agenciju *Velebit*. O svim tim promjenama brinuo se novosnovani Hrvatski državni novinski ured. Koliko je za ustaše bilo važno uspostaviti potpuni nadzor nad tiskom, vidljivo je i iz činjenice da je osnovano posebno *Povjerenstvo za novinstvo* pri predsjedništvu vlade.

Nimalo slučajno nova je vlast najprije pod strogi nadzor stavila izlaženje dnevnih i drugih novina zbog njihovog golemog utjecaja na narod i stvaranja javnog mijenja. Stare su novine prestale izlaziti (*Jutarnji list*, *Obzor*, *Večer* i dr.), a novi počeli su izlaziti novi listovi, dok su neki stari samo promjenili naziv. Tako je *Jugoslavenski list* postao *Sarajevski list*, *Jugoslavenska pošta* promjenila je naziv u *Pošta*.²¹

Strogom nadzoru podvrgnuta je i proizvodnja knjiga. Preventivna cenzura za sve knjige, novine i časopise uspostavljena je 19.II.1942. *Narodne novine* od toga dana

---

²⁰ Cenzura. Proleksis enciklopedija. 2012. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2015-09-11)

²¹ Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. str. 495

objavljaju da *tiskarski obrtnici i veleobrnici ne smiju primiti u posao niti jedan tiskopis bez dozvole.*²² Po zakonskoj odredbi od 22.V.1943. *dužnost je novinara i novinarskog pripravnika, da predmete koje obrađuje u novinama i časopisima prikazuje istinito i temeljito prema svom najboljem znanju i prosuđivanju.*²³

U to doba knjižnice i knjižare bile su pune, po shvaćanju ustaša, nepodobnih ljevičarskih, pornografskih, bezvjerskih i izrazito protuhrvatskih knjiga, stoga je za ustaše bilo jako važno pitanje kako se riješiti tih knjiga. Čišćenje knjižnica i knjižara pokazalo se u prošlosti kao najdjelotvornija metoda.

3.1. Zakoni i odredbe o tisku i kontroli tiska u NDH

Nezavisna Država Hrvatska nije donijela zakon o tisku, a nije niti preuzela *Zakon o štampi* Kraljevine Jugoslavije iz 1925. godine. odnosno *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o štampi* iz 1929. To joj nije niti trebalo jer je imala dobro razrađen sustav cenzure koja je bila legalna. Cenzuru je provodilo nekoliko ustanova između ostalog i glavno tužiteljstvo jer je pitanje nepoćudnih djela regulirao kazneni zakon (članak 98.). Ipak najutjecajniji činilac na to području bio je Državni izvještajni i promičbeni ured odnosno Glavno ravnateljstvo za promičbu. Glavno ravnateljstvo za promičbu provodilo je cenzuru svih tiskovina koje su izlazile na području NDH i onih koje su se uvozile iz inozemstva, te davalo dozvole za njihovo izdavanje.²⁴

Članak 2. *Zakonske odredbe o Državnom izvještajnom i promičbenom uredu br. XXXIII-231-Z-1942.* od 26.I.1942. govori o djelokrugu ove ustanove u koji ulazi i cenzura časopisa, novina i tiskopisa, izdavanje dozvola za izlaženje i raspačavanje časopisa, novina i knjiga (osim školskih knjiga, službenih publikacija i izdanja državnih oblasti, ustanova i zavoda) te propisivanje mjera za spriječavanje izlaženja zabranjenih tiskopisa. U tu svrhu izlazila je i posebna Naredba br. 2727-42 koja glasi:

---

²² Stipčević, A. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. str. 495

²³ Isto.

²⁴ Turčinec, Zdenka. *Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 43, 3(2000), str. 79-90.

1. Za izlaženje i raspačavanje svih vrsta novina, časopisa i knjiga, osim školskih knjiga, službenih izdanja, tiskopisa Hrvatske državne tiskare i izdanja državnih oblasti, ustanova i zavoda potrebna je prethodna pismena dozvola Državnog izvještajnog i promičbenog ureda kao predsjedništva vlade, Zagreb, Preradovićev trg 4.

Tiskarski obrtnici i veleobrnici ne smiju primiti u posao niti jedan tiskopis bez dozvole.

Ovo se odnosi i na one knjige, koje se već nalaze u poslu (preuzete za tisak).

Naredba se ne odnosi na one časopise i novine, koje već izlaze i imaju urednu dozvolu za izlaženje.

2. Vremenski tiskopisi i časopisi koji već izlaze, i oni koji će u buduće izlaziti, imaju zatražiti u slučaju povećanja svog obsega i oblika prethodno pismenu dozvolu Državnog izvještajnog i promičbenog ureda.

3. U molbi za dozvolu ima se navesti ime pisca ili izdavača, naslov tiskopisa, veličina, broj stranica, broj primjeraka koji će se tiskati, vrsta papira, tiskara u kojoj će se tiskati i cijena po kojoj će se tiskopis prodavati.²⁵

3.2. Kontrola tiska Državnog izvještajnog i promičbenog ureda i Glavnog ravnateljstva za promičbu

Od 1942. do 1944. godine cenzuru je provodio Državni izvještajni i promičbeni ured, a nakon njegova ukidanja Glavno ravnateljstvo za promičbu. Čelni ljudi tih ustanova bili su i glavni cenzori: ing. Vilko Rieger, Mijo Tolj, prof. Ivo Bogdan, a cenzuru su provodili i referenti prof. Pejnović, prof. Machulka, kratko vrijeme dr.

---

²⁵ Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 79-80

Rendić i katolički pjesnik prof. Branko Klarić.²⁶ Svaka tiskovina koja je prošla cenzuru dobivala je broj i odobrenje.

Nakladnici su imali dosta problema s cenzorima, od kojih je najviše problema imala *Suvremena biblioteka* (Nakladni zavod Josipa Čaklovića), koja je pokrenula istoimenu knjižnicu čiji je glavni urednik bio Slavko Batušić. Uzrok je bila politička nepodobnost njezina vlasnika J. Čaklovića koji je 1942. odveden u jasenovački logor gdje je umro.

Suvremenoj biblioteci zabranjena su slijedeća djela:

1. Š.Graf. Metež
2. L. Bus-Fekete. Iz ljubavi nedovoljno
3. H. de Monfreid. Kriomčari hašiša
4. V. Blasco Ibanez. Put oko svijeta (sv. 1,2,3)
5. T. Wilder. Most sv. Ljudevita Kralja Kabala
6. W. St. Reymont. Vampir
7. H. Waterboer. Tampookov sin
8. Hana Szasz. Kraljica Kristina
9. A. Fraccaroli. Rossini²⁷.

Razlozi zabrane su većinom politički (pisac je Slovak, a Slovačka je saveznica sila Osovine kao što je slučaj sa knjigom Š.Graf. *Metež*, ili je previše veličana neka država...) što je uključivalo i potpuno zabranjivanje svih srpskih knjiga pisanih od srpskih pisaca bilo na ćirilici ili latinici, vjerski razlozi (ako je djelo vrijeđalo vjeru, ili je pak pisano u duhu neke druge, a ne katoličke vjere) ili se smatralo da bi sadržaj mogao loše utjecati na odgoj djece i mladeži ili pak zbunjivati narod koji je i ovako smeten ratom i zbivanjima u državi.

Izlučivanje knjiga u knjižarama obavljalo je posebno povjerenstvo Državnog tajništva za promičbu prema sličnim kriterijima prema kojima su nakladnicima zabranjivali pojedine naslove. Iako prema žalbama tadašnjih knjižara izgleda da ih

---

²⁶ Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 79-80

²⁷ Turčinec, Zdenka. Izdavači/nakladnici u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.// Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 51-71

se nisu uvijek pridržavali. Knjižari su se žalili da povjerenstvo nasumično odnosi knjige, iz svake knjižare drugačije naslove bez ikakvog kriterija.

Suvremena biblioteka nije jedina koja je imala problema sa tadašnjim cenzorima, *Knjižnica nobelovaca*, zabranjena je prije nego je i zatražena dozvola za njeno izdavanje. Iz ove naklade (koju je poslije preuzela Naklada A. Gruembauma) izbačena su slijedeća djela:

1. J.Galsworthy. The Patrician
2. A. France. Le Petit Pierre i
3. A. Gide. Les Caves du Vatican.²⁸

Posebnu kategoriju cenzorskog rada čine knjige koje su prije tiskanja bile dobro „očišćene“ i prepravljene od svih djelova koji bi mogli nekome zasmetati ili nekoga naveti na „krivi put“. Neke su toliko izmjenjene da ih ni autor više nebi prepoznao. Drastične promjene provedene su na djelima *Suvremene biblioteke*:

1. M. Begović. Giga Barićeva
2. J. A. Lux. Ludwig van Beethoven
3. P. Courthion. Delacroix
4. H. Ibsen. Peer Gynt
5. R. Hauch. Slučaj dra Deruge
6. W. St. Reymont. Sanjar
7. Z. Veljačić. Srebrna lisica.²⁹

Vrhunac ispravljanja teksta zabilježen je u Begovićevom romanu *Giga Barićeva* koji će biti obrađen u ovom radu kao primjer cenzure iz razdoblja Nezavisne Države Hrvatske.

---

²⁸ Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 79-80

²⁹ Turčinec, Zdenka. Izdavači/nakladnici u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.// Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 51-71

3.3. Državno tajništvo upozorenje školskim knjižnicama (1941.)

S obzirom na već utvrđenu opasnost od nepoćudnih knjiga za narod općenito, vlasti su posebno brinule o obrazovanju i školovanju novog naraštaja, stoga je trebalo što prije od loših knjiga očistiti školske knjižnice, jer njima se služio novi naraštaj mladih Hrvata koji nije smio pasti pod utjecaj loših komunističkih knjiga koje su se još uvijek nalazile na policama školskih knjižnica. Neki su ravnatelji sami uočili taj problem i tražili od Ministarstva bogoštovlja i nastave upute što trebaju učiniti s nepoćudnim knjigama koje se nalaze u školskoj knjižnici.³⁰ Kao odgovor na takva pitanja pročelnik za pučke škole Ministarstva bogoštovlja i nastave N. Toth po nalogu Duglavnika-ministra, upućuje na adrese škola i obrazovnih ustanova na području NDH *Upozorenje školskim knjižnicama br. 22.884-1941* koje je izdalo Državno tajništvo za propagandu 19. VII. 1941. godine.³¹ *Sve knjige u školskim knjižnicama (učiteljskim i učeničkim) pisane u srpskom duhu, štampane ćirilicom, a koje nemaju znanstveni i strogo stručni sadržaj, treba odmah iz knjižnica izlučiti i predati na sabiralište kod odnosne kotarske oblasti (gradskog poglavarstva), koja će, kad sabere sve takve knjige svog područja, sve zajedno otpremiti Hrvatskoj državnoj tiskari, nakladnom odjelu u Zagrebu.*³²

Knjižnice su bile u teškoj situaciji jer nisu znale koje treba treba smatrati nepoćudnima i izlučiti ih iz svog fonda o čemu svjedoči upit knjižnice Radničke komore Državnom tajništvu za promičbu.³³ Na molbe knjižnice Radničke komore da im se izda pismena odluka koje knjige se ne smiju izdavati 14. VII. 1942. stigao je odgovor Državnog tajništva za promičbu: *Sve knjige koje ćemo u Vašem katalogu označiti da ih treba izdvojiti iz prometa,*

---

³⁰ Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. str. 495

³¹ Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 79-80

³² Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. str. 495

³³ Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 79-80

moraju biti odstranjene iz knjižnice i pohranjene na potrebnom mjestu pod ključem. Samo ona lica, koja dobiju naročitu dozvolu državnog tajništva moći će dobiti knjige na posudbu iz ove odstranjene literature. Za poslovanje s ovim odstranjenim knjigama, lično je odgovoran knjižničar Vaše knjižnice. Sva ova odstranjena literatura neke ostane i nadalje u pohrani kod Vaše knjižnice do naše daljnje odredbe. Slično treba provesti i kod knjižnica Vaših ispostava. Molimo Vas, da kod izlučenja knjiga postupate naročito savjesno i strogo, jer je opće bilo poznato, da su upravo knjižnice Radničke komore bile prepune komunističkom, socijalističkom i uopće protuhrvatskom literaturom.³⁴

Prema odredbi Državnog tajništva za promičbu trebalo je izlučiti sve knjige koje prema sudu knjižničara nebi trebale imati mjesto u knjižnici a uključivale su sve knjige tiskane na ćirilici, ali i sve knjige srpskih pisaca tiskane na latinici kao i marksističke i komunističke knjige.

Knjižnica Radničke komore nije bila jedina kojoj upute o izlučivanju knjiga nisu bile jasne. Državno tajništvo za probičbu dobilo je mnoge slične upite o tome koje knjige se trebaju izlučiti iz knjižničkog fonda. Zbog toga M. Veršić državni tajnik Ministarstva bogoštovlja i nastave, dopisom od 3. IX. 1941. pojašnjava koje su to knjige.³⁵ *iz školskih knjižnica (učeničkih i nastavničkih) treba izlučiti: a) sve knjige tiskane ćirilicom, b) sve knjige tiskane latinicom, a pisane od srpskih pisaca, c) sve knjige, koje- prema sudu knjižničara- zbog svog sadržaja ne mogu ostati u knjižnici. Sve ove knjige treba pohraniti na posebnom mjestu, dok se drukčije ne odredi i ne smiju se učenicima posuđivati na čitanje.³⁶*

Školske knjižnice i školske upravitelje nije zadovoljio niti ovaj drugi dopis, jer je tim dopisom samo potvrđeno sve već rečeno, a odgovornost za čišćenje knjižnica od nepodobnih knjiga prebačena je na knjižničara³⁷. Ipak ta odredba, takva nedorečena, kakva je bila omogućila je školskim knjižničarima da spase od uništenja mnoge nepodobne knjige.

---

³⁴ Isto.

³⁵ Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. str. 496

³⁶ Isto.

³⁷ Stipčević, A. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 91-97

Čišćenjem knjiga iz školskih knjižnica uklonjen je samo dio nepoćudnih knjiga, jer je takvih knjiga bilo jako puno u privatnim i javnim knjižnicama, te u knjižarama. Zato je 1942. godine sastavljen *Privremeni popis pisaca zabranjenih za prodaju u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*³⁸ koji je Državni izvještajni i promičbeni ured poslao svim knjižarama i knjižnicama.

3.4. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine

Vlasti su znale da uklanjanje nepoćudnih knjiga iz školskih knjižnica nije dovoljno, jer se mogu slobodno kupiti u knjižarama ili posuditi u javnim knjižnicama. Također im je bilo jasno da sastavljanje još jednog dopisa neće uroditi plodom jer su knjižničari do tada već uvidjeli kako mogu iskoristiti takve nedorečene upute i ne izlučiti sve nepodobne knjige iz svojih knjižnica. Zato je sastavljen početkom 1942. godine, gore već spomenut, *Privremeni popis pisaca zabranjenih za prodaju u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Popis je odmah tiskan u *Katoličkom listu* i časopisu *Luč*.³⁹ Tijekom ožujka 1942. godine taj popis je poslan svim izvještajnim i promičbenim uredima velikih župa Nezavisne Države Hrvatske sa zahtjevom da se pošalje dalje, svim knjižnicama u njihovim župama. U dopisu je bila i dodatna napomena da knjige treba izlučiti i pohraniti na sigurno. Među djelima koja se nisu smjela prodavati u NDH nailazimo na knjige ljevičarskih pisaca kao što su V. I. Lenjina, pa knjige sovjetskih pisaca Maksima Gorkog, Alekseja Tolstoja, Ilije Erenburga, nadalje djela Karla Marxa, Friedricha Engelsa, Andréa Gidea, Božidra Adžije itd. Jasno je zašto su ova nabrojana djela bila nepoćaljna za ustaše, ali na popisu su se našla i djela i autori za koje nije bilo jasno zašto su tamo, kao što je Jack London, i knjige dječjeg pisca Mate Lovraka, putopisna knjiga *Od Kandije do Hammerfesta* Slavka Batušića, pa knjige Jaroslava Haška, neka djela publicista Josipa Horvata.⁴⁰

---

³⁸ Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. str. 496

³⁹ Stipčević, A. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 91-97

⁴⁰ Stipčević, A. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 91-97

4. Primjer ispravljanja na romanu *Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života* Milana Begovića

Giga Barićeva. Roman iz zagrebačkog poslijeratnog života, uz roman *Sablasi u dvorcu* najopsežnije je Begovićevo djelo napisano 1930. godine. Obuhvaća tri knjige: *Sedam prosaca*, *Na ratištu* i *Povratak*. Dosad je objavljeno sedam puta, pet puta za autorova života i dva puta nakon njegove smrti. Prvo izdanje djela bio je roman u nastavcima, izlazio je u zagrebačkim dnevnim novinama *Novosti* od 19. X. 1930. do 22. VI. 1931. godine. Roman svojim sadržajem pokušava obuhvatiti kulturu i življenje u poratnom Zagrebu, a protagonistica romana je žena Giga Barićeva. Tek deset godina nakon objavljivanja u novinama 1940. godine djelo je izdano kao knjiga. Već pri prvom objavljivanju u obliku knjige roman je skraćivan i ispravljan, iz praktičnih izdavačkih i materijalnih razloga.

Ovaj rad bavi se nešto drugačijim ispravljanjem, onim u političke svrhe Ustaškog režima. Prikaz takve metode provođenja cenzure napravljen je na temelju dva različita izdanja djela: **Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. Zagreb, 1941.** i **Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. Zagreb : [s. n.], 1943.** u nakladi *Suvremene biblioteke*.

Već pri prvom prelistavanju izdanja Begovićevog djela iz 1943. godine saznajemo da je knjiga prošla kroz ruke ustaških cenzora. Na preliminarnim stranicama knjige nalazimo naputak:

*Tiskanje i raspačavanje ove knjige odobrilo je Ministarstvo narodne prosvjete, Glavno ravnateljstvo za promičbu, odlukom od 20. XI. 1942. broj 17584/1942.*⁴¹

U knjizi su cenzurirane sve riječi koje su podsjećale na bivšu državu, svaki spomen Jugoslavenkog ili Srpskog imena, svako veličanje bilo kojeg

---

⁴¹ Begović, Milan. *Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života*. I. knjiga: *Sedam prosaca*. Zagreb :Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943

režima koji nije bio ustaški. Riječi su ispravljane gotovo u svakoj rečenici, pa neće biti posebno napominjano koje su to riječi u svakom odlomku koji bude prikazan kao primjer.

Cenzori ove knjige išli su tako daleko da u knjizi koja u kojoj se radnja odvija u poslijeratnom Zagrebu, znači od 1918. godine nadalje, za vrijeme Kraljevine Jugoslavije nije samo izbačeno ime Jugoslavije nego je zamjenjeno sa imenom Hrvatske. Tamo gdje Jugoslavija nije mogla biti izbrisana dodan je ispred Jugoslavije pridjev *bivša*, što je totalna besmislica jer kako je već spomenuto vrijeme radnje romana je smješteno nakon 1918. godine u vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Izbačen je i pojam jugoslavenska valuta, a dinari su zamjenjeni liram.

U knjizi iz 1940. godine ulomak u kojem je prepravljeno jugoslavensko ime glasi ovako:

*Bježeći iz domovine pridružila se najprije nekoj provincijskoj teatralnoj trupi, koja je išla u mladu slavensku državu Jugoslaviju, gdje su mnogi emigranti našli bratski prijem. No kako nije nikad glumila, a nije ni imala glumačkog talenta, morala je igrati male uloge.*⁴²

Ispravljena verzija ulomka u knjizi iz 1943. godine:

*Bježeći iz domovine pridružila se najprije nekoj pokrajinskoj kazališnoj družini, koja je išla u Hrvatsku, gdje su mnogi bjegunci našli bratski prijem. No kako nije nikad glumila, a nije ni imala glumačkog dara, morala je igrati male uloge.*⁴³

---

⁴² Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str. 19

⁴³ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str. 26

Ulomak u knjizi u kojem se spominje jugoslavija:

Takvu jednu bančicu u velikoj prometnoj ulici, u jednom dvorištu, otvorio je i Anđelo Hervojić. U društvu sa nekim židovom, koji je, odmah nakon sloma Austrije došao na sjajnu misao, da udesi nekakvu ambulantnu mjenjačnicu u Špiljama, gdje je ispočetka bila pogranična stanica između Austrije i Jugoslavije. Složiše se oni, uložise svoje par u taj bankovni konkubinat, okrstiše ga „Centralnom Internacionalnom Bankom“, a pare se leglei kotile i kupile, kao da im nigdje nije dobro nego kod njih.⁴⁴

I isti ulomak iz drugog izdanja u kojem je ispred Jugoslavija, dodan pridjev bivša:

Takvu jednu bančicu u velikoj prometnoj ulici, u jednom dvorištu, otvorio je i Anđelo Hervojić. U društvu sa nekim židovom, koji je, odmah nakon sloma Austrije došao na sjajnu misao, da udesi nekakvu putujući mjenjačnicu u Špilju, gdje je iz početka bila pogranična postaja između Austrije i bivše Jugoslavije. Složiše se oni, uložise svoje novac u taj bankovni konkubinat, okrstiše ga „Centralnom Internacionalnom Bankom“, a novac se legao i kotio i kupi, kao da mu nigdje nije dobro nego kod njih.⁴⁵

Slijedi primjer gdje se u knjizi iz 1940. spominje jugoslavenska valuta:

Sakupio je masu austrijskih kruna, koje su tamo malo vrijedile, ali mu je uspjelo, da ih na vrijeme dade žigosati i pretvoriti u jugoslavenski novac. Nastavio je onda sličnu igru s dolarima, koji su rapidno rasli, i kada su došli do vrhunca, izmjenjeni u slabu jugoslavensku valutu,

---

⁴⁴ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940. str.219

⁴⁵ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.226

*iznosili su naoko velike svote, koje na svjetskom novčanom tržištu nisu značile mnogo, ali u Zagrebu su bile od velike vrijednosti.*⁴⁶

A u drugom izdanju iz 1943. jednostavno je izbačena i zamjenjena neodređenim pojmom *drugi novac*:

*Sakupio je gomilu austrijskih kruna, koje su tamo malo vriedile, ali mu je uspjelo, da ih na vrijeme dade žigosati i pretvoriti u drugi novac. Nastavio je onda sličnu igru s dolarima, koji su rapidno rasli, i kada su došli do vrhunca, i kada su došli do vrhunca, izmijenjeni u slabu valutu, iznosili su naoko velike svote, koje na svjetskom novčanom tržištu nisu značile mnogo, ali u Zagrebu su bile od velike vrijednosti.*⁴⁷

Primjer gdje su u dinari iz starijeg izdanja zamjenjeni sa lirama u novijem izdanju iz 1943. godine.

U starijem izdanju:

*Pa jest, ne čita on ni Valérye ni Apollinairee, niti je ganut i trepetljiv kao ona šimla iz Fužine. Šta je njemu do lirike, koja šušti iz tankih svešćića! On sluša šuštanje novčanica i banknota. Razaznaje po njemu jesu li modre ili zelene, žute ili bijele. Jesu li dolari ili funte, franci ili dinari.*⁴⁸

U novijem izdanju:

Pa jest, ne čita on ni Valérye ni Apollinairee, niti je ganut i trepetljiv kao ona šimla iz Fužine. Šta je njemu do lirike, koja šušti iz tankih svešćića! On sluša šuštanje novčanica i banknota. Razaznaje po njemu

---

⁴⁶ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.218

⁴⁷ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.225

⁴⁸ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.216

*jesu li modre ili zelene, žute ili biele. Jesu li dolari ili funte, franci ili lire.*⁴⁹

U ovom odlomku izbačeno je srpsko ime. Verzija iz 1940. godine gdje se spominji hrvatski i srpski gradovi glasi:

*Trupa je godinu-dvije obilazila hrvatske i srpske gradove i materijalno prolazila vrlo dobro. Ali kad su zatim došle druge teatarske družine, puno bolje od njihove, osobito moskovski Hudožestvenici, onda su se takva manja poduzeća raspala. I Irinina se grupa razide u Ljubljani.*⁵⁰

Dok su u knjizi iz 1943. godine spomenuti samo hrvatski gradovi, a srpski potpuno izbačeni:

*Družina je godinu-dvie obilazila hrvatske gradove i novčano prolazila vrlo dobro. Ali kad su zatim došle druge kazališne družine, mnogo bolje od njihove, osobito moskovski Hudožestvenici, onda su se takva manja poduzeća raspala. I Irinina se družina razide u Ljubljani.*⁵¹

Slijedi još jedan primjer gdje se vidi da je iz knjige izbačeno ime Srbije.

U knjizi iz 1940. poglavlje izgleda ovako:

*— Čist jezik! Čist jezik! Tvoja fiksna ideja! — naprči nos na dramaturga direktor drame. — Čitava Srbija, Bosna i Hercegovina, govori čistim jezikom, pa ne će mi valjda onaj, što prodaje smokve u Mostaru igrati Hamleta.*⁵²

---

⁴⁹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.223

⁵⁰ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.19

⁵¹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str. 27

⁵² Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.200

Dok u knjizi iz 1943. godine stoji:

*— Čist jezik! Čist jezik! Tvoja fiksna ideja! — naprči nos na dramaturga ravnatelj drame. — Čitava Bosna i Hercegovina govore čistim jezikom, pa ne će mi ipak onaj, što prodaje smokve u Mostaru igrati Hamleta.*⁵³

Uz ime Srbije, izbačeno je i ime grada Beograda na više mjesta u knjizi. Iako se proučavanjem cijelog izdanja dolazi do zaključka da je cenzor to napravio nemarno jer je na više mjesta zaboravljeno ili namjerno propušteno izbrisati ime grada.

U djelu iz 1940. godine stoji:

*Doduše vrlo je često koji stariji član deprimirao te vatre i zanose svojim rezigniranim uzdasima, brutalnim konstatacijama, kako je glavno, da se čovjek naždere i ispava, kako je sva umjetnost jedna beznadna i očajna prevara, kako je sve svejedno, kad si već glumac, da li se vucariš po palankama i selendrama ili da u Zagrebu ili Beogradu igraš pred banovima i ministrima, i još koješta tako i tome slično.*⁵⁴

Isti ulomak iz drugog izdanja knjige izgleda ovako:

*Doduše vrlo je često koji stariji član gasio te vatre i zanose, svojim rezigniranim uzdasima i surovim tvrdnjama, kako je glavno, da se čovjek naždere i izspava, kako je sva umjetnost jedna beznadna i očajna prevara, kako je sve svejedno, kad si već glumac, da li se vucariš po pokrajinskim mjestancima i selendrama ili da igraš u Zagrebu i još koješta tako i tome slično.*⁵⁵

---

⁵³ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.207

⁵⁴ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.177

⁵⁵ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.184

U ovom poglavlju u djelu iz 1940. godine nalazi se rečenica koja u sebi sadrži ime grada Beograda:

*Premda, gdje god je dolazio imao je uspjeha. U trupi je bio najprvi po cijeni, koju mu je davao Tajković. Igrao je glavne uloge. Publika ga je voljela. Bio je i bolje plaćen. I mati mu je sada dobivala svakog mjeseca ne deset, nego petnaest forinti. Mislio je s nadama na Zagreb. U Beogradu, gdje bi najvolio, nisu ga htjeli nikako. A iz Zagreba mu poručivali nek ostane još neko vrijeme u provinciji, još godinu dvije, pa možda nešto bude.*⁵⁶

A u istom poglavlju iz 1943. ta je rečenica izbrisana:

*Premda, kamo je god dolazio, imao je uspjeha. U družini je bio najprvi po cieni, koju mu je davao Tajković. Igrao je glavne uloge. občinstvo ga je voljelo. Bio je i bolje plaćen. I mati mu je sada dobivala svakog mjeseca ne deset, nego petnaest forinti. Mislio je s nadama na Zagreb. A iz Zagreba mu poručivali nek ostane još neko vrijeme u pokrajini, još godinu dvie, pa možda nešto bude.*⁵⁷

U jednom dijelu spominje se đak koji je po osjećajima talijanofil, taj dio je u knjizi iz 1943. godine izbačen, a drugi dio kojega nema u prethodnom izdanju djela, je dodan.

Dio iz knjige tiskane 1940. godine:

Lik raspete Italije u prvoj polovici devetnaestog vijeka, koji je tu prikazao pjesnik, nije bio baš podesan za škole one države, koja je u svoje doba čvrstom šakom pritiskala trnov vijenac na talijansko čelo. Onda je Lombardija i Venecija stenjala pod austrijskim gospodstvom. Pa kad je profesor zapitao đaka, da li zna, tko je raspeo Italiju, a đak, koji je još na nesreću bio po osjećajima talijanofil, započe da spominje

---

⁵⁶ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.182

⁵⁷ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.190

*Bourbone, papu i Austriju kao tirane i krivce raskidanosti Italije,- zajapurio se gospodin inspektor, tako da su njegove pune jabučice, okružene oštrom smeđom bradom, izgledale kao dva dozrela patlidana, sakrita u požutjeloj travi. Sijevao je očima, u kojima su nemirne pupile trčale amo i tamo, kao dvije mahnite loptice, kuckao olovkom po katedri u znak protesta.*⁵⁸

Isti dio iz knjige tiskane 1943. godine:

*Lik razapete Italije u prvoj polovici devetnaestog vijeka, što ga e tu prikazao pjesnik, nije bio baš podesan za škole one države koja je u svoje doba čvrstom šakom pritiskala trnov vijenac na talijansko čelo. Onda je Lombardija i Venecija stenjala pod austrijskim gospodstvom. Pa kad je profesor zapitao đaka, da li zna, tko je razpeo Italiju, i tko ju je u Lopardijevo vrijeme osuo krvlju i ranama, a đak započeo da spominje Bourbone, papu i Austriju kao tirane i krivce raskidanosti Italije,- zajapurio se gospodin nadzornik tako da su njegove pune jabučice, okružene oštrom smeđom bradom, i izgledale kao dva dozrela patlidana, sakrita u požutjeloj travi. Sievao je očima, u kojima su nemirne zjene trčale amo i tamo, kao dvie mahnite loptice, kuckao olovkom po katedri u znak prosvjeda.*⁵⁹

U dijelu u kojem se govori o poslovnim poduhvatima gospodina Hervojića, Čehoslovačka je proglašena bivšom državom iako to tada nije bila. Vrijeme radnje se odvija u poslijeratnom razdoblju, dakle nakon 1918. godine, a Čehoslovačka je postojala u tom razdoblju (od 1918.-1939. godine):

Izdanje iz 1940. god u kojem se vidi da je Čehoslovačka tada bila država:

— *Jedanaest je mjeseci ostao Hervojić vani. Skitao se kojekuda po Njemačkoj, Čehoslovačkoj, Italiji i još kojegdje, tražio konjunkturu, nudio poslovne ideje, vodio pregovore, pozivao kapitale, da se*

---

⁵⁸ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940. str.55

⁵⁹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str. 63

*angažiraju za neiscrpljene izvore naših sirovina i iskoriste još neupotrebljene industrijske mogućnosti. Nesreća je htjela, da je baš onda, kad je on pošao gore, započelo rušenje njemačke marke. Svak ga je upućivao na bolja vremena, nitko nije znao ni što ima i čime može raspolagati. A ako se je netko na nešto i odlučio, to se događalo s velikom oprezima. Sami provizoriji, pokušaji, polovičnosti, a ništa odlučno ni zamašito.*⁶⁰

U cenzuriranom izdanju:

*— Jedanaest je mjeseci ostao Hervojić vani. Skitao se kojekuda po Njemačkoj, bivšoj Čehoslovačkoj, Italiji i još kojegdje, tražio prikladne veze, nudio poslovne ideje, vodio pregovore, pozivao glavnice, da se angažiraju za neiscrpljene izvore naših sirovina i iskoriste još neupotrebljene veleobrtne mogućnosti. Nesreća je htjela, da je baš onda, kad je on pošao gore, započelo rušenje njemačke marke. Svatko ga je upućivao na bolja vremena, nitko nije znao ni što ima i čime može raspolagati. A ako se je netko na nešto i odlučio, to se događalo s velikom oprezima. Sami provizoriji, pokušaji, polovičnosti, a ništa odlučno ni zamašito.*⁶¹

Najviše je kako je već spomenuto ispravljan rječnik, telefon je zamjenjen sa riječi brzoglas, fantazija sa mašta, automobil je zamjenjen riječi samovoz, lampa sa svjetiljka, redakcija sa uredništvo, februar sa veljača, decembar sa prosinac, itd. Takvih je primjera ispravljanja jako puno pa će biti navedeni samo neki.

---

⁶⁰ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.237

⁶¹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.244

U knjizi iz 1940. godine:

*U crkvi je bilo hladno. Osjećala se mokrina kišnog februaruskog predvečerja, studen kamenog poda i ukočena, svećana samoća.*⁶²

Isti ulomak u drugoj knjizi:

*U crkvi je bilo hladno. Osjećala se mokrina kišnog predvečerja u veljači studen kamenog poda i ukočena, svećana samoća.*⁶³

U knjizi iz 1943. telefon je postao brzoglas. Primjer ulomka iz knjige izdane 1940. godine:

*Popodne joj je prošlo vrlo hitro. Poslije ručka, kao obično, spavala je dosta dugo, dok je nije probudio telefon. To je bilo vrijeme, kada su gospoda telefonirala. Gospoda prosci.*⁶⁴

Isti ulomak iz druge knjige izdane 1943. godine:

*Popodne joj je prošlo vrlo hitro. Poslije ručka, kao obično, spavala je dosta dugo, dok je nije probudio brzoglas. To je bilo vrijeme, kada su se gospoda javljala. Gospoda prosci.*⁶⁵

Još jedan primjer iz knjige izdane 1940.god.:

Njezin je muž bio u nekoj redakciji kao reporter. I tako je mladi par živio, ako i ne u luksuzu i obilju, a ono ipak pristojno i čednim životom intelektualaca po evropskim velegradovima. Drugovali su s novinarima i lajpciškom umjetničkom bohemom, zanimali su se za sve umjetničke i literarne pokrete u Njemačkoj i u Rusiji. Ona je često prevodila novele i

---

⁶² Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940. str.1

⁶³ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.9

⁶⁴ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940. str.3

⁶⁵ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.10

*članke iz ruskih revija i publicirala ih u njemačkim novinama, a on je izvješćivao neke petrogradske novine o kulturnom životu u Njemačkoj.*⁶⁶

Isti dio iz druge knjige:

*Njezin je muž bio u nekom uredničtvu kao reporter. I tako je mladi par živio, ako i ne u razkošu i obilju, a ono ipak pristojno i čednim životom intelektualaca po evropskim velegradovima. Drugovali su s novinarima i lajpcižkom umjetničkom bohemom, zanimali su se za sve umjetničke i književne pokrete u Njemačkoj i u Rusiji. Ona je često prevodila novele i članke iz ruskih časopisa i objavljivala ih u njemačkim novinama, a on je izvješćivao neke petrogradske novine o kulturnom životu u Njemačkoj.*⁶⁷

Ulomak iz starije knjige:

*Onda se dogodilo nešto neočekivano. Upravo dok se u velikoj dvorani redakcije ta sjednica održavala, odjeknuo je u jednoj od telefonskih kabina revolverski hitac. Novinari u drugim kabinama ostaviše svoje aparate i nađoše Bessmertnoga prostrijeljene glave sa slušalicom u ruci. Jedan istragne samoubojici slušalicu iz koje je dopirao očajan ženski krik: — Saša! Saša! Saaaša!*⁶⁸

Isti ulomak iz novije knjige:

Onda se dogodilo nešto neočekivano. Upravo dok se u velikoj dvorani uredništva, ta sjednica održavala, odjeknuo je u jednoj od brzoglasnih kabina samokresni hitac. Novinari u drugim kabinama ostaviše svoje aparate i nađoše Bessmertnoga prostrijeljene glave sa slušalicom u

---

⁶⁶ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.13

⁶⁷ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.21

⁶⁸ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.14

*ruci. Jedan istrgne samoubojici slušalicu iz koje je dopirao očajan ženski krik: — Saša! Saša! Saaaša!*⁶⁹

U sljedećem primjeru prepravljane su riječi gesta koja je zamjenjena sa kretnja, automobil koji je zamjenjen sa samovoz:

*Kratkim gestam ruku prati je svoje riječi: pritom su njegovi prsti izgledali kao živa, razumna stvorenja. Električno svjetlo ispod abažura igralo je na njegovim bijelim zubima, a oči su mu sjale sad življe, sad slabije, kao svjetiljke na jurećem automobilu, kad mimo njega prolaze drugi automobili.*⁷⁰

U drugom izdanju ulomak izgleda ovako:

*Kratkim kretnjama ruku pratio je svoje rieči: pritom su njegovi prsti izgledali kao živa, razumna stvorenja. Električno svjetlo ispod zaslona igralo je na njegovim bielom zubima, a oči su mu sjale sad življe, sad slabije, kao svjetiljke na jurećem samovozu kad mimo njega prolaze drugi samovozi.*⁷¹

Uz sve ove ispravke teksta, od kojih neke totalno mijenjaju kontekst priče, a neke jednostavno daju netočne povijesne podatke, u izdanju djela iz 1943. godine dosta je izbačenih dijelova, izbačena su cijela poglavlja koja su smatrana nepoćudnima ili političkom prijetnjom za ustaški režim i dodavana poglavlja za koja se smatralo da će pozitivno utjecati na čitatelja.

Tako je u dijelu u kojem se opisuje jedan od prosaca Konte Šime Simeoni jedan dio teksta uklonjen, a jedan dio dodan.

U starijem izdanju iz 1940. godine opis izgleda ovako:

---

⁶⁹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.22

⁷⁰ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940. str.35

⁷¹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.42

— *Nipošto! — bunio se on. — Mi, Simeoni, mi smo dalmatinski starosjedioci. Mi, i samo još dvije tri porodice. Mi smo bili tamo još prije nego li su Slaveni došli na Jadran. Kolika razlika između nas i onih venecijanskih doseljenika! I po tipu i po shvaćanju.*

— *Mi smo, — reče Giga — malko ironično dobacivali: — Naravno! Naravno! Ali on je još uvjerljivije prihvatio:*

— *Svak u Dalmaciji zna da su moga oca njegovi prijatelji nazivali u šali: Mark Aurelije, jer je baš izgledao kao taj slavni car iako nije bio tako mudar.*

— *To vam rado vjerujemo! — upade mu u riječ advokat Mika, koji je također bio nazočan.*⁷²

Dok je u izdanju iz 1943. godine dio teksta izbačen, a dio dodan:

— *Nipošto! — bunio se on.- Mi, Simeoni, mi smo dalmatinski starosjedioci. Mi, i samo još dvie tri porodice. Mi smo bili tamo još prije nego li su Slaveni došli na Jadran. Kolika razlika između nas i onih venecijanskih doseljenika! I po tipu i po shvaćanju.*

Uzmite, molim vas jednog od njih i usporedite ga samnom. Mislim samo po vanjštini. Svaki će vam antropolog potvrditi, da je ova moja lubanja izrazito rimska. Ali i laik se može o tom uvjeriti, ako je ikad bar jedanput zavirio u kapitolski muzej, gdje stoje portreti rimskih cezara i vojskovođa, taj neće više sumnjati o mojoj tvrdnji. Ja sam tu našao glave slične ne samo mojoj, nego i glavama mojih rođaka. Muških i ženskih. Ima vam tamo Brutovo poprsje, za koje će svatko reći, da se na njemu nalaze svi potezi moga profila. Jednako je kao moje i ono Brutovo kvadratno čelo, jaka usta, a osobito nos.

— *Mi smo, — reče Giga- malko ironično dobacivali:- Naravno! Naravno! Ali on je još uvjerljivije prihvatio:*

---

⁷² Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog posljeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940. str.51

— Ako ne vjerujete, doniet ću vam sliku Brutova poprsja, pa ćete mi dati pravo. Kad sam bio u Rimu, proučavao sam sve one kipove i tako došao do svojih zaključaka. Ima vam tako, na primjer, u istom muzeju jedno poprsje Caracalle — uostalom vrlo surov tip — koje je tako slično jednom mom stricu, kao da mu je on bio model. A moja je sestra upadljivo slična Titovoj kćeri Juliji. Dao sam je jednih poklada očešljati poput Julije s mnoštvom kovrčastih uvojaka, pa da ste samo vidjeli: kao dvie blizanke. Svatko u Dalmaciji zna, da su mog otca njegovi prijatelji u šali nazivali Mark Aurelije jer je baš izgledao kao ovaj slavni car i ako nije bio tako mudar.

— To vam rado vjerujemo! — upade mu u riječ odvjetnik Mika, koji je također bio prisutan.⁷³

Primjer izbačene rečenice koja spominje Kallayeve predstojnike. Ovaj je primjer bitan jer se izbacivanjem te rečenice promijenilo značenje priče koju je autor ispričao:

Ansambl Brane Tajkovića na svojoj turneji po Lici i zagorskoj Dalmaciji.

*Ima već pet-šest nedjelja, što su iz Bosne, odakle su ih Kallayevi predstojnici, zbog neke tobožnje srpske propagande, izgurali preko granice, prešli na Kordun, pa u Karlovac, Ogulin, Gospić, Gračac, Obrovac, Benkovac, Kistanje, Knin, da se evo sada jednu-dvije večeri zadrže u Vrlici. Tumaranje po vrućini, u neudobnim vijiklima, po slabim i prašnim putevima, konačenje u primitivnim prostorijama, prljavim i zagušljivim, bez postelje i bez uzglavlja...*⁷⁴

---

⁷³ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.59

⁷⁴ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940., str.176

Ovako je priča prepravljena u izdanju iz 1943. god.:

Družina Brane Tajkovića na svojoj turneji po Lici i zagorskoj Dalmaciji.

*Prešli su Kordun, pa Karlovac, Ogulin, Gospić, Gračac, Obrovac, Benkovac, Kistanje, Knin, da se evo sada jednu-dvie večeri zadrže u Vrlici. Tumaranje po vrućini, u neudobnim vozilima, po rđavim i prašnim putevima, konačenje u primitivnim prostorijama, prljavim i zagušljivim, bez postelje i bez uzglavlja...*⁷⁵

Izbačeno je pola stranice teksta gdje se Brana Tajković žali da ne može dobiti subvenciju za svoju glumu, koje su se inače davale od strane ministarstva za prosvjetu u Beogradu ili odjelnog predstavnika za prosvjetu u Zagrebu. Nije najjasnije zašto je taj dio izbačen, izgleda kao traljav pokušaj da se izbriše činjenica da je subvencioniranje vezano za Jugoslavensku državu, ali nije jasno zašto je izbačeno samo iz djela priče.

Ovako je priča prikazana u starijoj knjizi:

Subvencija! Nedostiživi ideal i neispunjeni san Brane Tajkovića. Koliko se on mučio, tražio, moljakao, na koliko je vrata zakucio, šta je sve obećavao, koliko je molbenica napisao i šta se naantišambrirao —Bogo sveti— to se ne da ni iskazati. Sve je on obišao. I ministarstvo prosvjete u Beogradu i odjelnog predstojnika za prosvjetu u Zagrebu, i c. k. Namjesništvo u Zadru. Pa ništa. Zatim općine, kulturne ustanove, biskupe, vladike, rektore, bogataše, mecene. Opet ništa.

Kakve subvencije! U nekim gradovima ne daju mu ni kazališta. U Osijeku igra u teatru mađarska opereta, a on ide u nekakav pajzl, gdje ne izbije ni trošak. U Splitu u teatru talijanska opera, a on se prebija pred desetero gostiju u „Kavani na obali“. U Šibeniku su Talijani vlasnici teatra. U Zadar, u Bosnu, u Bačku ne smije ni zaviriti.

---

⁷⁵ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.183

Za Crnu Goru ne mogu dobiti pasoše njegovi članovi, koji su austro-ugarski državljani.

I tko bi još sve nabrojio.

Ni živjeti ne dadu, a kamo li šta drugo.

I sad, eto, iznenada, i njemu neko nudi subvenciju. To nije doduše onako, kao što ima Zagreb, Beograd, Novi Sad i Osijek stalno i redovito od države ili grada, niti je za bogzna kako dugo. Ni za sezonu, ni za stadjonu. Samo za dva-tri dana.⁷⁶

A ovako to izgleda u verziji iz 1943. godine:

Podpora! Nedostiživi ideal i neizpunjeni san Brane Tajkovića. Koliko se on mučio, tražio, moljakao, na koliko je vrata zakucavao, što je sve obećavao, koliko je molbenica napisao i što se načekao po predsobljima - Bogo sveti- to se ne da ni izkazati. Sve je on obišao. I ministarstvo prosvjete u Beogradu i odjelnog predstojnika za prosvjetu u Zagrebu, , i c. k. Namjesništvo u Zadru. Pa ništa. Zatim obćine, kulturne ustanove, biskupe, vladike, rektore, bogataše, mecene. Opet ništa.

I sad, eto, iznenada, i njemu neko nudi potporu. To nije doduše onako, kao što je ima Zagreb i Osiek, stalno i redovito od države ili grada, niti je za bogzna kako dugo. Ni za sezonu, ni za duže gostovanje. Samo dva-tri dana.⁷⁷

U ovom primjeru izbačen je dio koji govori o opatici koja je surađivala s Rusima. U knjizi iz 1940. god. dijalog izgleda ovako:

— Jest, al kod mene vam je to drukčije...

---

⁷⁶ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940., str.190

⁷⁷ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. I. knjiga: Sedam prosaca. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.197

— Da, - prekine je on, uprijevši prstom u nju, — to veli svaka kad joj netko ovako zakuca na savjest kao ja vama. Da, kod svake od vas je to drukčije. Tako je bilo, na primjer, drukčijr, kod one opatice, tamo u samostanu, kod koje su našli sve planove generalštaba, koji su čekali jednu drugu opaticu iz Lavova, da ih odnese ruskoj komandi ili nekom drugom. Bog bi ga znao kome. Da, kod nje je bilo uistinu drukčije. Mjesto da se moli svom dobrom katoličkom Bogu, ona je služila ortodoksnom ruskom đavlu.

Ili na primjer, što se prekjučer dogodilo. Jeste li čuli za Pepitu? Pepita von Freudenu! Ali da, šta ja vas to pitam. Možda ste je poznavali lično. Možda ste radile skupa. Tko to može znati. Ja vas, naravno, ne sumnjičim, ali sve je moguće dandanas i ovdje u ovom kotlu, gdje se kuha svaka svinjarija. Pepita! Govori se, da ju je direktno iz Beča doveo jedan erehercog, koji joj je punio vatom uši, da ne čuje gruvanje topova, jer joj je to „išlo na nerve“.⁷⁸

Dok u prepravljenom izdanju isti dijalog izgleda ovako:

— Jest, al kod mene vam je to drukčije...

— Da, - prekine je on, uprijevši prstom u nju, — to kaže svaka kad joj netko ovako zakuca na savjest kao ja vama. Da, kod svake od vas je to drugčije.

Ev na primjer, što se prekjučer dogodilo. Jeste li čuli za Pepitu? Pepita von Freudenu! Ali da, šta ja vas to pitam. Možda ste je poznavali osobno. Možda ste radile skupa. Tko to može znati. Ja vas, naravno, ne sumnjičim, ali sve je moguće dandanas i ovdje u ovom kotlu, gdje se kuha svaka svinjarija. Pepita! Govori se, da ju je direktno iz Beča doveo jedan nadvojvoda, koji joj je punio vatom uši, da ne čuje gruvanje topova, jer joj je to „išlo na živce“.⁷⁹

---

⁷⁸ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940.,str.23-24

⁷⁹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. III. knjiga: Povratak. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.31

Izbačeni su nepoćudni djelovi teksta koji opisuju generale i njihovo ponašanje, te razmišljanja žene vojnika koji je otišao u borbu, a nazivi vojničkih činova zamjenjeni su onima ustaških vojnih snaga. Izbačen je i njemački izraz *helden* što znači junaci:

Izdanje iz 1940. godine:

Sjede i piju šampanjac, koji im serviraju neke čudne dame, u čije se prsi i bokove upiru generalski prsti puno vještije, nego na geografskim kartamai planovima. Potučeni, na uzmaku, u bijegu, u neredu, u nehaju, s decimimiranim armijama, ali ipak s vrpcom ratnog odlikovanja na kaputu, s nasmijanim licem i opulentnom večerom, alkoholizirani, erotizirani, nadmudruju jedan drugoga i prorokuju konačnu pobjedu, i novu jednu Austriju do obala Afrike i dalje do Ekvatora. Čuje ona jasno, što govore i gleda ih s gnjevom, pa misli na onog svog muža, koji je bio njen jedva dvanaest sati, i koga su mu odnijela ta brbljava odvratna gospoda junaci!

Helden!

Zdravi, čitavi, neoštećeni kao fotografije u kakvom albumu, što godinama stoje poredane i zaštićene od baršunastih korica, a djeca ih ne smiju dirati i prevrtati. I dok ona prevrće u glavi svoje konfrontacije i metafore, govori kapetan kraj nje, spominje neka imena i šarže uz imena kao da ih predstavlja: Generaloberst, taj i taj, korpskomandant, ovaj i ovaj, generalmajor, ovaj i onaj. A tanki onaj oficir s lijepim prošilom, s visećom donjom usnom, neka pogleda malko bolje, prepoznat će odmah tip Habsburga, sa zlatnim runom ispod grla. Jest, to je erchercog. Generalobrstov ađutant. Oberlajtnant. Oberlajtnant! I ništa više. Pa da. S o e i n e r m u s s a u c h m i t m a c h e n. P u l v e r r i e c h e n. Biti junak također. A u njoj rezonira kao kad netko kvrcne po leđima violine:

*Helden! Helden!*⁸⁰

---

⁸⁰ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940., str. 34-35

U izdanju iz 1943. godine:

Sjede i piju šampanjac, koji im serviraju neke čudne dame, u čije se prsi i bokove upiru generalski prsti puno vještije, nego na geografskim kartamai planovima. Potučeni, na uzmaku, u bijegu, u neredu, u nehaju, nadmudruju jedan drugoga i prorokuju konačnu pobjedu, i novu jednu Austriju do obala Afrike i dalje do Ekvatora. Čuje ona jasno, što govore i gleda ih s gnjevom, pa misli na onog svog muža, koji je bio njen jedva dvanaest sati, i koga su mu odniela ta brbljava odvratna gospoda.

*I dok ona prevrće u glavi svoje konfrontacije i metafore, govori satnik kraj nje, spominje neka imena i šarže uz imena kao da ih predstavlja: general-pukovnik, taj i taj, zapovjednik zbora ovaj i ovaj, generalmajor, ovaj i onaj. A tanki onaj časnik s liepim profilom s visećom donjom usnom, neka pogleda malko bolje, prepoznat će odmah tip Habsburga, sa zlatnim runom ispod grla. Jest to je nadvojvoda. Generalpukovnik, pobočnik. Nadporučnik! Nadporučnik! I ništa više. Pa da. *S o e i n e r m u s s a u c h m i t m a c h e n. P u l v e r r i e c h e n.* Biti junak također.⁸¹*

Opet su izbačeni neki djelovi koji vojničke činovnike prikazuju u lošem svijetlu, te je izbačen njemački izraz *helden* što znači junaci.

Dio teksta iz starijeg izdanja:

Kirke, koja će, čim se pojavi, pretvoriti svu onu gospodu u prasce. Nek mu oprost, ali uvjerit će se i sama, na svoje oči, da je tako. Ona se čudi, da je tako žučljiv. Pa to su na koncu konca vođe, u njihovim je rukama država, pobjeda, uspjeh.

Kapetan se nasmije gorkim, đavolskim roktanjem.

---

⁸¹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. III. knjiga: Povratak. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.41-42

Da, u njihovim je rukama sve. I poraz i neuspjeh. Ona će, naravno, misliti, da on nije patriot. Ali njegova smrskana ruka, zar je to ništa? Jest, on je patriota. I njen muž, kog je noćas izgubila i bogzna hoće li ga ikad više naći, i on je patriot. I sve one hiljade i stotine hiljada osakaćenih, bolesnih, izmrcvarenih, zarobljenih, ubijenih. To su patrijoti. A ovi ovdje, kojima ne će pasti ni vlas s glave, koji piju šampanjac iz usta Pepite von Freudenu, — to su junaci.

Helden!

Kandidati za Marijaterезienorden! Nek pogleda onog plavog oficira na vrhu stola, s monoklom, ukočena, kao da su ga istesali iz jedne ocjelne haubice. Ona veli, da ga pozna iz „Muskete“. Zgodna je njena primjedba i njemu to izgleda tako. Oni su ga međusobno nazivali: Monokl.

U taj čas pristupi jedna kelnerica Gigi i saopći joj da je zove neki vojnik, neka izađe časkom. Florijan je to bio. Šlojme plaće i pita za nju. Ne mogu ga nikako umiriti. Mali se već nalazi kod portira i rasplakao se, uznemirio i tražio, da ga puste otići. Kad je ona ušla k njemu, uhvatio se čvrsto za nju i tepao nešto, kao da ga ne ostavlja.⁸²

I isti dio iz novijeg izdanja u kojem je vidljivo da su dijelovi izbačeni i promijenjeni:

Kirke, koja će, čim se pojavi, pretvoriti svu onu gospodu u prasce. Nek mu oprosti, ali uvjerit će se i sama, na svoje oči, da je tako. Ona se čudi, da je tako žučljiv. Pa to su na koncu konca vođe, u njihovim je rukama država, pobjeda, uspjeh. Da, u njihovim je rukama sve. I poraz i neuspjeh. Ona će, naravno, misliti, da on nije rodoljub. Ali njegova smrskana ruka, zar je to ništa? Jest, on je rodoljub. I njen muž, kog je noćas izgubila i bogzna hoće li ga ikad više naći, i on je rodoljub. I sve one hiljade i stotine hiljada osakaćenih, bolesnih, izmrcvarenih, zarobljenih, ubijenih. To su rodoljubi. A ovi ovdje,

---

⁸² Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940., str. 35-36

kojima ne će pasti ni vlas s glave, koji piju šampanjac iz usta Pepite von Freudenu, — to su junaci.

U taj čas pristupi jedna kelnerica Gigi i saobći joj da je zove neki vojnik, neka izađe časkom. Florijan je to bio. Šlojme plače i pita za nju. Ne mogu ga nikako umiriti. Mali se već nalazi kod vratara i razplakao se, uznemirio i tražio, da ga puste otići. Kad je ona ušla k njemu, uhvatio se čvrsto za nju i tepao nešto, kao da ga ne ostavlja.⁸³

U ovom poglavlju u izdanju iz 1940. god. gdje kapetan i Giga večeraju i razgovaraju, a večeru prekida židovski dječak Šlojme, saznajemo da Giga ne shvaća i ne prihvaća ljudsku zlobu i rasizam, dok kapetan ne podnosi židove, a atotor ga opisuje kao lijenu osobu upitne inteligencije.:

Najednom se pojavi na ulazu Giga, a za njom kapetan. Bila je zabrinuta zbog Šlojma ili je postala radoznala, da vidi gdje je. Kad ga je vidjela tu, uz Florijana, potpuno zauzeta onom svirkom, uzradovala se, što se već zaboravlja i priučava. On je opazio da je došla, samo joj se nasmiješio, pokazao glavom na muzikanta i nastavio da gleda u nj i da sluša.

Giga reče kapetanu:

— Pa neka ostane, kad se zabavlja.

Kad su se zatim oboje vratili u svoj kupé, nadoveže ona na svoju konstataciju od malo prije:

— Bojala sam se, da će se teško priviknuti, a gle, sad je tamo, kao da je među svojim.

Kapetan joj se naruga:

— To vam, draga moja, leži u rasi. Ta se već svagdje aklimatizira, gdje joj je dobro.

— Kao da nije s nama isto, — odvrati ona. — Zar mi ne bi bježali odanle, gdje nam je zlo.

---

⁸³ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog posljeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. III. knjiga: Povratak. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.43-43

— Ne,— reče odlučno kapetan, — jer kamo god mi odlazili, uvijek znamo, da smo ostavili domovinu iza nas.

Sad se ona zamisli, kao da je bila u sumnji, da bi kapetan mogao imati pravo. Al odmah se snađe i reče:

— Tko zna, nismo li baš mi krivi, što nam se čini, da naša domovina nije i njihova? Koliko je vjekova, da im je osporavamo? Koliko je vjekova, da im govorimo, kako je negdje drugdje, daleko, njihova zemlja, a ne ta naša, gdje su se rodili kao i mi! Ne nalazitr li u tome osporavanju jedno bezgranično kruto, nekršćansko mučenje, sadizam neki fanatični. prenosimo ovamo palme i kaktuse, pa se veselimo kad uspjevaju na našem tlu, kušamo da priviknemo tropake zvijeri i životinje našim maglama i temperaturama, i ponosimo se, kad nam to uspije, a s ljudima ste takvi! Vičete im, da su bez zemlje, kao djeca okrutna što dobacuju nahočetu, da je bez majke. A ipak, netko ga je rodio, žena jedna, što je negdje u blizini, među drugima.

Kapetanu je to teoriziranje o židovima bilo prilično daleko. Bio je previše obuzet predrasudama, proti kojih mu se nije dalo boriti. Zapravo, bilo mu je svejedno. I zanovijetalo ga prevrtanje tih pitanja u taj čas. Šta mu je do židova, neka ih i neka ih nije, kako god im drago. On ih ne podnosi, ali pošto ih nije moguće istrijebiti, mora da ih podnosi. Ima koješta i kojetko, što čovjeku smeta, ali tko bi, vraga, o tom vodio diskusije!

Njegov intelekt odbijao je sve, što mu je nametalo nešto intenzivnije funkcije i bunio se najviše iz lijenosti, koja je svojstvo svih malih intelekata. A i ta buna bila je mlohava i pospana, jer je i za nju bio lijen. U takvim slučajevima utjecao se ironiji ili dosjetki, samo da čim prije i čim lakše prijeđe na drugo.

Zato se nasmiješio i kimnuo glavom, kad je Giga zaključila svoje refleksije:

— Bit ću vrlo radosna, ako se potpuno privikne na nas.

— I rekao je šaljivo:

— Tko? Vaš židovski kaktus?

Giga se malko nakostruši, kao da je uvrijeđena.

— No, čujte!⁸⁴

Dok je u istom poglavlju u izdanju iz 1943. god priča potpuno promijenjena, izbačeni su dijelovi koji kapetana (u ovoj verziji satnika) prikazuju u lošem svijetlu i cijeli dijalog o Giginom shvaćanju rasizma i okrutnosti spram Židova:

Najednom se pojavi na ulazu Giga, a za njom satnik. Bila je zabrinuta zbog Šlojma ili je postala radoznala, da vidi gdje je. Kad ga je vidjela tu, uz Florijana, potpuno zauzeta onom svirkom, obadovala se, što se već zaboravlja i priučava. On je opazio da je došla, samo joj se nasmiešio, pokazao glavom na svirača i nastavio da gleda u nj i da sluša.

Giga reče satniku:

— Pa neka ostane, kad se zabavlja.

Kad su se zatim oboje vratili u svoj kupé, nadoveže ona na svoju konstataciju od malo prije:

— Bojala sam se, da će se teško priviknuti, a gle, sad je tamo, kao da je među svojim.

Satnik joj se naruga:

— To vam, draga moja, leži u rasi. Ta se već svagdje aklimatizira, gdje joj je dobro.

— Kao da nije s nama isto, — odvrati ona. — Zar mi ne bi bježali odanle, gdje nam je zlo.

— Ne,— reče odlučno satnik, — jer kamo god mi odlazili, uvijek znamo, da smo ostavili domovinu iza nas.

Sad se ona zamisli, kao da je bila u sumnji, da bi on mogao imati pravo. Al odmah se snađe i reče:

— Bitću vrlo radostna, ako se podpuno privikne na nas.

Satnik reče šaljivo:

— Tko? Vaš židovski kaktus?

Giga se malko nakostruši kao da je uvrijeđena.

— No, čujte!⁸⁵

---

⁸⁴ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940., str. 79-80

Primjer dijaloga između Gige i njezinog oca:

Giga je ležala sve do večera i spavala nešto poslije podne. Kad se smračilo, digla se, jer se osjećala dobro i nije htjela, da otac bude sam kod stola. Savjetnik je kod večere pripovijedao, što je bilo kod bana, i o onom njemačkom oficiru, koji se držao vrlo bahato i navještao novu njemačku ofenzivu na zapadnoj fronti, koja će skršiti definitivno francuski i engleski otpor i zaključiti rat. U ljetu će biti potpisan mir, govorio je.

I to će biti mir! Njemački mir!

Anektirat ćemo ovo, anektirat ćemo ono, anektirat ćemo to. Odšteta će ići u milijarde. Stari parketi u banskoj palači sve su škripali od težine tih njemačkih milijarda. Najzgodniji je bio stari general, zagrebački komandant, kad je rekao:

— Valjda će i Austrija dobiti nešto od toga!

Nijemac je tu primjedbuzzeo vrlo ozbiljno, pa je rekao s takvim pouzdanjem, kao da on ima te milijarde pohranjene u garderobi na željezničkoj stanici:

— Naravno i Austrija! Bugarska! Pa i Turska! Svi koji su išli s nama!

Kraj njega, savjetnika sjedio je šef prosvjete i gurnuo ga koljenom ispod stola. Napokon ulovi zgodan čas i šapne mu:

— „Ovo nije nikakv oficir nego c o m m i s v o y a g e u r za pridizanje štimunga. Artikl, koji više nema prođe. Bar ne kod nas.“

— Samo kad bi već jedanput sve svršilo, — usklikne Giga, — pa bilo kako mu drago.

---

⁸⁵ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog posljeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. III. knjiga: Povratak. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943, str.86

Savjetnik nije ništa odgovorio, samo je mahnuo rukom i nastavio skidati koru s jabuke, koju je uzeo još dok je govorio o njemačkom oficiru. Kad je svršio, reče:

— Svakako ne će dugo potrajati. Sve se raspada. Više je naših dezertera po šumama, nego vojnika po frontama. „Zeleni kader“ je toliki, da bi mogao braniti čitavu jednu frontu.

Ona upita:

— Puštaju li zarobljenike odmah kući, čim svrši rat?

— Pa rusi puštaju već sad svakoga, tko hoće, — reče savjetnik pogađajući njene misli. — Oni više ne ratuju. Samo izgleda, da se malo tko vraća. Ne će se nikome, da ga najprije zatvore u kontumac, a onda opet guraju u maršbataljone.

Sad se ona zahvali ocu, što se tako odlučno zauzeo za Marka. Bila je danas u onom birou Crvenoga Križa, gdje joj je šef sve kazao. I prošetala se ali umorilo ju je vrlo. Neće više izlaziti pješice, dok je tako slaba. Radije će prošetati kolima. Naveče je ustala.⁸⁶

Taj je dijalog potpuno izbačen iz djela izdanog 1943. godine:

Giga je ležala sve do večera i spavala nešto poslije podne. Kad se smračilo, digla se, jer se osjećala dobro i nije htjela, da otac bude sam kod stola.

Sad se ona zahvali otcu, što se tako odlučno zauzeo za Marka. Bila je danas u onom uredu Crvenoga Križa, gdje joj je šef sve kazao. I prošetala se ali umorilo ju je vrlo. Neće više izlaziti pješice, dok je tako slaba. Radije će prošetati kolima. Naveče je ustala.⁸⁷

---

⁸⁶ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940.,str.120-121

⁸⁷ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. III. knjiga: Povratak. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943,str.126

Ulomak iz djela tiskanog 1940. godine u kojem se govori o svršetku rata:

*Ali nije svršavalo. Svaki čas jedna vijest, pa druga, pa treća, sve neke kombinacije, traženja, uvjeravanja. Separatni mir, govore, to bi bilo najbolje. Nijemci nek se tuku, ako hoće. Drugi put: velika proljetna njemačka ofenziva na zapadu. Nastupila je odlučna faza. Posljednji nasrtaj. Pa makar, samo da je kraj. Međutim se čuje: sve je to uzalud, centralne vlasti gladuju, zatvorene, blokirane, iscrpljene, podmorski je rat neuspjao, tankovi su odlučili. Amerika se založila bogatstvom, tehnikom, opskrbom. No, pa hvala Bogu! Svršit će, svršit će!*⁸⁸

Isti ulomak iz novijeg izdanja u kojem je izbačena rečenica negativne konotacije o Nijemcima, i dio koji govori o zalaganju Amerikanaca u ratu:

*Ali nije svršavalo. Svaki čas jedna viest, pa druga, pa treća, sve neke kombinacije, traženja, uvjeravanja. Separatni mir, govore, to bi bilo najbolje. Drugi put: velika proljetna njemačka ofenziva na zapadu. Nastupila je odlučna faza. Posljednji nasrtaj. Pa makar, samo da je kraj. Međutim se čuje: sve je to uzalud, centralne vlasti gladuju, zatvorene, blokirane, iscrpljene, podmorski je rat neuspjao, tankovi su odlučili. No, pa hvala Bogu! Svršit će, svršit će!*⁸⁹

---

⁸⁸ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. Zagreb:Suvremena biblioteka, 1940.,str.177

⁸⁹ Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. II. knjiga: Na ratištu. III. knjiga: Povratak. Zagreb:Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943,str.182

5. Zaključak

Može se zaključiti da je cenzura jako utjecala na djelo. U nekima od priča koje je autor ispričao promijenjeno je mjesto ili vrijeme radnje. Ako se radnja odvija u Jugoslaviji, cenzor to zamijeni sa Hrvatskom, promijenjeno je mjesto radnje cijeloj priči, ili spominje Čehoslovačku kao bivšu državu u priči koja bi se trebala odvijati u poslijeratnom razdoblju kada je Čehoslovačka bila država. Takvi podaci mijenjau kontekst priče, zbunjuju čitatelja i na koncu potpuno su netočni.

Cenzorski rad ostavlja dojam površnosti i traljivosti. Cenzor nije bio dosljedan u svojim ispravcima, pa je na pojedinim mjestima Jugoslavija bivša država, a na pojedinim je propušteno, slučajno ili namjerno, dodati pridjev bivša ispred Jugoslavije. U jednom ulomku grupa glumaca prolazi kroz Hrvatsku (u djelu iz 1940. god. stoji da prolaze kroz Srbiju i Hrvatsku), dok se u sljedećem ulomku ipak nađu u Srbiji, kroz koju nisu niti prolazili jer ju je cenzor izbacio iz predhodnog ulomka. Takvih je slučajeva jako puno i u cenzuri rječnika koja je najviše zastupljena u dijelu.

Najviše je cenzurirana II. knjiga: *Na ratištu*, što je logično jer sadrži najviše dijelova koji bi Ustaškom režimu mogli predstavljati političu prijetnju. U ovoj knjizi je najviše ispuštenih i prepravljanih dijelova, dok se u druge dvije cenzor najviše bavi riječnikom i ispuštanjem naziva Jugoslavije, Srbije i ostalih država i naroda koji bi mogli umanjiti ugled i važnost Nezavisne Države Hrvatske.

Literatura

Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. Zagreb: Suvremena biblioteka, 1940.

Begović, Milan. Giga Barićeva: roman iz zagrebačkog poslijeratnog života. Zagreb: Suvremena biblioteka, [s. n.], 1943.

Cenzura. // Opća enciklopedija. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977. Sv. 2.

Cenzura. Proleksis enciklopedija. 2012. URL:

<http://proleksis.lzmk.hr/14889/> (2015-09-11)

Stipčević, Aleksandar. O savršenom cenzoru: iliti priručnik protiv štetnih knjiga i njihovih autora. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1994.

Stipčević, A. Popis zabranjenih knjiga iz 1942. godine. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 91-97

Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985.

Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008.

Stipčević, Aleksandar. Sudbina knjige. Lokve: Naklada Benja, 2000.

Turčinec, Zdenka. Cenzura u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 79-90.

Turčinec, Zdenka. Izdavači/nakladnici u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 43, 3(2000), str. 51-71

